

Landskap: Småland Upptecknat av: Rickard Jonsson
Härad: Uppvidinge Adress: Botillaboda, Hohultslätt.
Socken: Älgshult Berättat av: Mina föräldrar.
Uppteckningsår: 1932. Född år i

Uppteckningen rör	sid.
Grötrim.	1.
Gåtor.	2-5.
Ordspråk och ordstäv.	6.
Tjuvamasse.	7-10.
Tattarkrig.	11-12
Huru tattarna kommo till Sverige.	13.
Tattargumma troddes förorsaka att man ej fick eld, därför att hon ej undfägnades.	14.
"Klok" gubbe tog reda på tjuvar.	15.
Knallaberättelser.	17-18
Mannens åldrar.	19.
Huru titeln "rackare" kommit till.	20.

20 sid. + 2
brev.

Brev.

4784

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Botillaboda, Hohultslätt den 15/3 1932.

Herr Lektor Eric Elgqvist,
Växjö.

Härmed vill jag sända ett litet bidrag till Kronobergs läns hembygdsförbund. Berättelserna har jag hört av far och mor där inget annat är angivet.

Högaktningsfullt

Rickard Jonsson.

4784

Brev.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Botillaboda, Hohultslätt den 2/4 1932.

1a

Herr Lektor Eric Elgqvist,
Växjö.

Härmed överlämnar jag ytterligare några bidrag till hembygdsförbundet!

Samtidigt vill jag nämna någont om bynamnen, som sluta med skruv. Vi talade en gång om detta i Växjö. Enligt Lektorns uppfattning kunde skruv betyda skreva. Detta är mycket möjligt. Jag har emellertid iakttagit i de skruv-byar, som jag känner till att där finnes större raviner. Om där är gott om bergskrevor vet jag inte, Mark-förhållandena påminna dock något om en kvarnskruv där säden tömmes upp vid förmalningen.

Här i Älghult finnes en by med namnet Gödeshult (uttalas i allmänhet Göshult). Jag har hört av en person (Karl Jonsson i Bockaskruv, 73 år gammal) att för länge sen kunde någon enstaka person kalla korna för gös. Det

4784

kanske har något sammanhang med Göshult. Om jag framdeles
kan stå till tjänst med några upplysningar, så är jag
villig.

Högaktningsfullt

Rickard Jonsson.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Grötrim.

Denna gröten är kokt i en gryta och inte i en kimma.
Gud välsigne båd värd och värdinna.

Jag sätter min arm i krok och äter ur alltihop.

Jag gör som den lilla råttan, jag äter till jag
kommer till botten.

Denna gröten är kokt i en gryta och inte på en lämm.
Jag rimmar både för mej och min vän.

Denna gröten är kokt i en gryta och inte på en stubbe.
Jag rimmar både för mej och min gubbe.

4784

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Gåtor.

2

Vad är det, som en bonde letar efter och inte vill hitta?

(Bristfälligheter i en gärdesgård.)

En jungfru kan bära det i sin hand, men två man kan inte bära det på en stång.

(Ett ägg.)

Vad får skytter när han skjuter? (En tom bässa.)

Vem tackar alla människor för sist? (Dörrhandtaget.)

Vem gapar över vattnet men inte dricker? (Koskällan).

Du och jag ser det var dag, kungen sällan men Gud aldrig.
(Sin like).

En ladugård med vita kräk(kreatur) och en röd kalv dansar i mitten. (Munnen, tänderna och tungan.)

Vem slog ihjäl fjärdedelen av hela världen?

(Kain).

Vem högg ved på sin mor?

(Adam.)

Vem går uppför backe och nerför backe med en eld-
brand på nacken?

(Skytten.)

Runt som sola svart som jora och en lång rumpa efter
sej.

(Stekpannan.)

Vad gör alla människor på en gång?

(Åldras).

Ett litet lo ligger på golvet och glo, tittar med ett
öga.

(En nål.)

Runt som en ärt, litet som en lus, blått som ett
kläde, långt som ett ljus. Det kläder hela världen
och pryder kunges hus.

(Linnet.)

En ladugård full med röda kor och en svart kommer och
kör ut dem.

(Ugnen, glödena och ugnsrakan.)

4784

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Det kom en tunna från inland och trillade till utland.
Den hade två slags dricka, men varken tapp eller svicka.

(Ett ägg.)

En slängare, 4 hängare, 4 dängare, 2 sitter och lyss,
2 pekar hyss och 2 visar vägen till byss=(byn).

(Kon.)

För 8 skilling köptes på en marknad. Hel års nytta,
halv års föda och tolv manna heder.

(Dn träsked full med rovfro
samt ett ljus.)

Vad är det som luktar först när man kommer in på ett
apotek?

(Näsan.)

Runt som ett ägg och långt som en kyrkovägg.

(Ett nystan.)

Ludet inuti och slätt utanpå. (Ett ljus.)

4784

Vad är det som du bär och jag brukar?

(Namnet.)

En bössa utav lär(läder) en kula utav vär(väder) Det
pekar mot hasorna men går till näsan.

Vem har den största snytnäsduken? (Hönsen.)

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

5

Den först bre (ut pengar) han kommer först lee (från marknad.)

Fåglaben och fiskaben fördärvar bondens åker. (Om en bonde jagar och fiskar för mycket, så blir arbetet på åkern efter.

Röta och inte böta gör fallande hus.

De, som blanda sig i agnar, bli uppätta av svin..

Noger spar, men den dålia tar.

Ila=(vänta, uppskjuta ett arbete) har ingen god vila.

Det är så blankt som en tiggarkrycka tre dar före jul..

Den, som ger tills han tigger, skall ha stryk tills han ligger.

4784

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Tjuvamasse.

I Marshult bodde i slutet av 1700-talet en bonde, som allmänt kallades Tjuvamasse, på grund av att han inte kunde låta bli andras egendom.

En gång var nämnde bonde i slagsmål med en person och tilltygade denne rätt illa med en kniv. Den knivskurne sade till Tjuvamasse. "Det var farligt vad du nypts." Tjuvamasse svarade: "Jag skar dej väl den farlige."

Långt efteråt hade Tjuvamasse skräddare hemma hos sig. När de voro igång med att laga en rock hittade de i en ficka en bit makorje(arsenik) och frågade så varför han använde sådant. "Jo", svarade han, "ifall den där koa(den som blev knivskuren) hade doet(dött) så hade jag ätit opp att."

När Tjuvamasse lämnade bort gården till sin dotter och måg förbehöll han sig undantag. Däri ingick bland annat förmånen att ha egen ko. De göromål som därav följde utförde han själv t. ex. kärna smör och dylikt.

Hans dotter hade emellertid ärvt faderns dåliga egenskaper när det gällde nästans tillhörigheter.

Skriv endast på denna sida!

7

*Smeland
Tjuvamasse
Almqvist
1700-tal 1702*

När gubben fått smör i sin kärna fordrades det vatten till att skölja med. Alltid var det så ställt att inget vatten fanns inne. Tjuvamasse hade då att gå till brunnen efter vatten. Under tiden hämtade hans dotter upp smör ur kärnan och behöll för egen räkning. Då han kom tillbaka och skulle ordna med smöret, tyckte han nog att det blev väl lite, men detta trodde han berodde på någon slags trolldom och yttrade att om han skulle gå sina fötter tunna som gåsafötter (gå och söka kloka) så skulle han ha sin smörlycka igen.

Tjuvamassas måg blev innan han ingick äktenskap, varnad för sin tilltänkta, "emedan", som de sade, "hon har ett fel, hon är tjuvaktig." Han svarade: "Det var inte mycket, andra har många fel, och då föder hon mig."

Alltså, varningen hjälpte inte och det blev bröllop och giftermål. Vid brölloppen fordom var det bruligt att göra insamling bland gästerna till brudparet. Tjuvamasse hade det dåligt ställt med kontanter och bad därför mågen om att få låna ett par kronor, vilket han fick. Långt därefter blev han krävd på beloppet, men han bara svarade "Hake du allt fått att, du fick att ju mä samma." Tjuvamasse visste att han lagt pengarna i offerskålen, och på

den grund hade mågen ingenting att fordra.

Höstatiden, innan bönderna skördat kålen, brukade Tjuvamasse koka kålvälling och då tyckte han att det var råd att dela med sig. Han brukade säga till sin dotter."Du får ta i min gryta som du vill."

Tjuvamasse var i högsta grad nyfiken. Därför tog han tillfällena i akt, när han träffade någon vägfärande. En gång när han själv och sonen stodo på logen och tröskade kom en bonde hemmahörande i Labbemåla körande från staden. Tjuvamasse gick ut för att spörja nyheter. De talade om för varandra vad de visste och Tjuvamasse berättade om en bonde i Labbemåla som varit hårt sjuk. Han sade bland annat "Inte förmår han leva och inte dö, och när han äter blir han inte mätt." Om en stung skildes de åt och när Tjuvamasse kom tillbaka till logen frågade han sonen vem han talat med. När han då fick besked sade han. "Då har jag förtalat mej för mö(mycke(. Det var nämligen samme bonde, som varit sjuk, men blivit så förändrat att Tjuvamasse inte kände igen honom. När han kände att slutet nalkades sade han till mågen, att han behövde inte gå prästen något för att han skulle göra tal från predikstolen över den döde, men det blev likpredikan i alla fall och prästen begynte så här,"Se tjuven," så att folket

4784

i kyrkan blev^o häpna, och de flesta vände sig om och
tordde att en tjuv kommit in i kyrkan. Sedan fortsatte
prästen med en förklaring över sjunde budet.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

10

Smål
Älghult

4784 Kopierad Richard Jonsson
1932

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

11

Tattarkriget i Botillaboda Älghults socken.

Det var i förra hälften av 1800-talet, som en del tattare togo sitt tillhåll i Botillaboda hos en bonde, som hette Karl Magnis.

Det hände att tattarföljet bodde kvar längre tider i sträck, till stort obehag för befolkningen däromkring. Karl Magnis blev tillsagd av grannarna att inte låta tattarna bo i stugan, men detta hjälpte inte. När tålamodet var slut, så talade bönderna vid, att de skulle driva tattarna från platsen. Det gällde därför att utse de bästa slagskämpar sin funnos. Dessa skulle naturligtvis på i spetsen. Som anförare valdes Jon-Fredrik i Vrånghult, en stor och kraftig karl. Stugan omringades, men tattarna, som visste vad det gällde voro snart beredda. Där ytterdörren öppnades och Jon-Fredrik med sitt följe skulle tränga in i stugan träffades han av en kniv i låret. Han blev ur stånd att fortsätta och tattarna försvarade sig tappert i dörröppningen, så att ingen kom in. Emellertid hittade bönderna på råd. De placerade stakar och stänger genom fönstren för att komma åt de inneboende. Att en hel del blevo träffade därom råder intet

tvivel, ty de bara "bälade" enligt Gustaf Palms utsago.

Striden upphörde så småningom och bönderna drogo sig undan. Någon som helst seger kunde de inte påräkna, men efter den dagen infunno sig aldrig tattarna i så stort sällskap och deras besök på platsen blevo ej så långvarig.a Någon hämnd på bönderna spordes ej heller.

Berättad av Albert Gustafsson, Botillaboda, Hohultslätt.

krig!

Huru tattarna kommo till Sverige.

Det var för länge sedan, när svenskarna lågo i kring med andra makter. Den svenske konungen underhandlade med tattakungen och fick (låna) en massa tattare till hjälp i kriget. Dessa skulle gå före i striden, emedan den svenske kungen ville spara sitt eget folk.

Efter kriget tänkte Sveriges konung lämna tillbaka de överblivna tattarna, men fick det beskedet att han fick behålla dem och slåss med dem bäst han ville. På så sätt stannade tattarna kvar i Sverige.

Berättat av mor.

Upptecknat av Rickard Jonsson den 1/4 1932.

4784

Rickard i Varsryd.

Min mormors mor tjänade som ung hos en bonde, Rickard i Varsryd., i Lenhovda socken.

En gång kom en lapp eller tattargumma (jag är ej säker vilket det var) på besök för att få matvarot och möjligen klädespersedlar. Hon blev nog inte så rikligen undfågnad som hon själv önskat. Gumman lämnade gården, och bonden, som skulle bränna brännvin den dagen, gick för att tända under brännvinspannan. Hur han än bar sit åt, så kunde han ej få eld trots torra stickor och gott bränsle. Han trodde att något rackartyg låg bakom och skar av ett stycke fläsk, gick fatt gumman och sade: "Ni fick inte som ni skulle haft när ni var där hemma, här ska ni få ett stycke fläsk." Gumman tackade och sade utan att veta av svårigheterna med brännvinspanna. "Nu skall det både brinna och rinna." När bonden kom tillbaka kunde han göra eld utan några besvärligheter.

Samma bonde fick en natt besök av tjuvar. Mormors mor hörde så väl som de andra vad som stod på, men låtsade

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

14

Tattargumma
troddes föror
saka, att de
inte fick eld

sova för att slippa bli utskickad till tjuvarna, Bonden steg upp och ropade efter en bössa, för att skrämma dem på flykten. De hunnå i alla fall få med sig en hel del bland annat hustruns begåvning (brudutstyrsel) utan att bli upptäckta vilka de voro.

Efter stölden besökte Rickard i Varsryd en klok gubbe för att få reda på tjuvarna, med detta blev det värsta han varit med om. Han påstod att om han blivit bestulen på allt vad han ägde, så frågade han aldrig dylika personer till. Besöket gjordes nattetid, men kunde inte klaras upp i en handvändning. Trollgubben gick ut gång på gång för att få besked. Till sist hörde den bestulne samtal utanför stugan. Om det nu var Skam eller någon annan, som gubben talade med var ovisst, men det var emellertid hemskt.

Tjuvarna blevo i sinom tid infångade och fingo stå till svars för sina ogärningar. Det blev då utrönt att en soldathustru varit tjuvarna behjälplig vid förvaringen av tjuvgodset. Mormors mor hade dessförinnan haft en dröm, i vilken hon sett kvinnan och hört henne bedyra sin oskuld. Det märkvärdiga med detta var att kvinnans delaktighet icke varit känt förrän tjuvarna kommo inför

Klok för-
sökte ta re-
da på tjuvar.

4784

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

rätta.

Lite egendomligt förefaller också följande, Rickards hustru hade av en spåkvinna blivit spådd att hon skulle få ny begåvning. Detta slog in i så måtto att i stället för det stulna inköptes nytt.

Berättat av mor.

Upptecknat av Rickard Jonsson den 1/4 1932.

16

Småland
Oppland
Alm
1939

4784
Ben. as Rikard Jonsson
Ben. as Nina Jonsson

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

17

Knallaberättelser.

Det var en gång två knallar, som fingo låna hus (nattlogi) hos en bonde. När de sovit över natten båda de sina morgonböner. Den ene av dem föll på knä vid en stol. På stolen låg en massa kläder, som han trodde tillhörde bonden. Under det han bad skar han med en kniv bort ett stort stycke av en rock, som han ansåg att han kunde behöva till att laga egna kläder med. Efter slutad morgonbön klädde de på sig ytterkläderna och lämnade sitt nattkvarter. Den som försett sig med tygbiten ansåg att han gott kunde dela med sig till sin kamrat och sade därför: "Se här du bror hittade jag bra lappe a då räcker så du kan få ett stycke också." Den andre svarade. "Då kan du behöva själv, för jag tycker du är så flinkomskuren." Knallen hade skurit bort av sin egen rock men inte märkt detta förrän den andre upplyste honom därom.

En gång hade tvänne knallar hittat vargungar inuti en bergskreva. Den ene av dem skulle krypa in för att hämta ut ungarna under det att den andre skulle vakta ingången ifall att varghonan kom. Rätt vad det var kom honan och skulle in till sina ungar. Den, som var på vakt högg tag i svansen för att hindra henne. Inne i hålan blev nästan mörkt på grund av att varghonan tilltöppte öppningen. Knallen som var inne hos vargarna ropade: "Vad är det som skymtar för hålet." Han fick då till svar: "Det blir du väl varse när baktisten brister å."

öBerättat av mor 70 år

Upptecknat av Rickard Jonsson den 1/4 1932,

4784

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

19

Mannens åldrar.

Barn intill 10 år

20 lite förstår.

30 en man.

40 går det an.

50 står det stilla.

60 börjar det låta illa.

70 en gubbe.

80 en saftlös stubbe.

90 barnaspe.

100 idel ack och ve.

Upptecknat av Rickard Jonsson den 1/4 1932.

4784

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

20

Huru titeln rackare kommit till.

Det var en tid i Sverige, som folket slaktade så många hästar, att konungen fruktade för, att om detta finge fortgå, så skulle det bli brist på hästar för krigsbruk. Han bestämde därför att de som slaktade eller flådde hästar skulle kallas rackare. En rackare borde inte folk befatta sig med mer än som var nödvändigt. Det ansågs för vanhedrande att handtacka en rackare.